

Wady wymowy i ich przyczyny.

Mowa jest wtedy wadliwa (zaburzona), gdy różni się do mowy obowiązującej w danej wspólnocie językowej. I utrudnia porozumiewanie się. Zaburzenie mowy to przede wszystkim zaburzenie jej społecznej funkcji.

Do wad wymowy nie zaliczamy cech wymowy dziecięcej , które są przejawem niedojrzałości, a także do wady nie zaliczamy regionalizmu, który stanowi lokalną normę językową.

O wadliwej wymowie mówimy wówczas:

- ✓ gdy występują pewne odchylenia uchwytnie już w okresie rozwoju mowy, np. gdy u dziecka 5- letniego stwierdzamy seplenienie boczne lub seplenienie międzyzębowe.
- ✓ gdy stwierdzamy wady anatomiczne w obrębie narządów artykulacyjnych obniżoną ostrość słuchu, które rzutuje na kształtowanie się mowy,
- ✓ gdy do trzeciego roku życia dziecko wymawia tylko pojedyncze wyrazy i to proste jak; mama, tata, baba, co sugeruje opóźniony rozwój mowy,

Istnieje wiele grup zaburzeń wymowy.

Niektóre z nich o podłożu uszkodzeń organicznych aparatu mowy (afazja, dysartria, głuchoniemota) wymagają leczenia i terapii wielu specjalistów.

Inną grupą zaburzeń wymowy są wady artykulacyjne określane mianem dyslalii.

Wyróżniamy następujące rodzaje dyslalii.

- ✓ **jednoraka-** nieprawidłowe wymawianie lub zastępowanie jednej głoski inną np. r –l,
- ✓ **wieloraka-** błędne wymawianie lub zastępowanie innymi kilku lub kilkunastu głosek
 - np. g - d, k - t, r – l,
- ✓ **całkowita (alalia)** - wszystkie lub prawie wszystkie głoski są zniekształcone,

W obrębie dyslalii znajdują się :

I. Wszelkiego rodzaju seplenienia (międzyzębowe, wargowo-zębowe, boczne, nosowe, krtaniowe, rozwojowe). Seplenienie to wadliwa wymowa głosek szczelinowych, nazywanych też z powodu wspólnej cechy głoskami dentalizowanymi. Występują najczęściej w okresie kształtowania się mowy. Wśród dzieci spotykamy się najczęściej z takimi rodzajami seplenienia jak:

a) rozwojowe czyli zwykłe, polegające na zastępowaniu sz przez s, rz-z, cz-c, dz-d, często zanikające samoistnie pod koniec 6 roku życia,

b) międzyzębowe – pojawiające się wówczas, kiedy czubek języka wsuwa się między zęby, dolne i górne siekacze, wada ta nie ustępuje samoistnie, potrzebne są ćwiczenia

c) boczne występuje wówczas kiedy prąd powietrza wydychanego nie uchodzi w linii prostej, lecz z jednej, prawej lub lewej strony albo z obu stron szerokim strumieniem, charakteryzuje się ono nieprzyjemnym brzmieniem głosek dentalizowanych.

Seplenienie dotyczy nieraz wszystkich trzech szeregów głosek: syczących, szumiących, ciszących lub tylko jednego.

Przyczyny, które mogą powodować seplenienie to:

- Mała sprawność motoryczna języka i warg. Narządy te nie wykonują ruchów potrzebnych do wymawiania poszczególnych głosek np. język jest gruby o zbyt mocnym napięciu mięśniowym, lub przeciwnie- o napięciu mięśniowym osłabionym nie potrafi wykonywać drobnych, subtelnych ruchów wibracyjnych.
- Zaburzony słuch. Mowa może być monotonna, z zabarwieniem nosowym albo nadmiernie szybka. Występuje mylenie samogłosek, opuszczanie głosek końcowych. Najbardziej zniekształcone są sz, rz, cz, dz.
- Naśladownictwo otoczenia
- Nieprawidłowy zgryz. Występuje przy odchyleniach w nastawianiu dolnej szczęki w stosunku do górnej. Wyróżnia się : tyłozgryz (gdy żuchwa jest cofnięta), przodozgryz (gdy żuchwa jest wysunięta do przodu) , zgryz otwarty(zęby dolnej szczęki nie schodzą się z zębami szczęki górnej w odcinku środkowym lub bocznym). Zniekształcony zgryz powoduje nieprawidłową artykulację głosek dentalizowanych.

II. W obrębie dyslalii wyróżnia się reranie, czyli zaburzenie lub brak głoski r. W zależności od miejsca, w których powstaje zaburzenie głoski, wyróżniamy jej różne postacie: wargowe, międzyzębowe, języczkowe, policzkowe, gardłowe. U dzieci najczęściej występuje **pararotacyzm**, czyli zastępowanie głoski r przez l lub j, t lub brak w ogóle tej głoski.

Generalną przyczyną wadliwej wymowy głoski r jest mała sprawność motoryczna języka. Uniemożliwia to w czasie wymowy tej głoski wykonywanie przez język drobnych subtelnych ruchów wibracyjnych. Dlatego dziecko szuka innego, zastępczego sposobu wymawiania r. Dziecko do 5 roku życia ma prawo zamieniać głoskę r na inną.

III. Wadliwa wymowa głoski k, g. Utrzymuje się nieraz do 5-6 roku życia i dłużej. Najczęściej występują trzy formy wadliwej wymowy k, g.

- zastępowanie przez t, d,
- może być całkowity ich brak,
- mogą być realizowane przy pomocy zwarcia krtaniowego co przypomina chrząkanie,

Najczęstszą przyczyną wadliwej wymowy k, g jest również mała sprawność motoryczna języka.

IV. Mowa nosowa, którą charakteryzuje poszum nosowy. Przyczyną może być :niedrożność jamy nosowo- gardłowej (katar, przerost migdałów, skrzywienie przegrody nosa) lub rozszczep podniebienia.

Mowa osób z rozszczepem podniebienia jest często niezrozumiała. Najbardziej zniekształcone są głoski dentalizowane. Wszystkie głoski wymawiane są z dużym poszumem nosowym.

V. Mowa bezdźwięczna, która polega na wymawianiu głosek dźwięcznych bezdźwięcznie. Jedną z przyczyn bezdźwięczności jest zaburzenie słuchu fonematycznego, czyli trudności z różnicowaniem głosek, dźwięków o podobnym brzmieniu- np. żaba-szapa.

Osobną grupą zaburzeń mowy stanowi **jąkanie**. Jąkanie jest nerwicą mowy. Polega na zaburzeniu koordynacji aparatu oddechowego, fonacyjnego i artykulacyjnego oraz na patologicznym wzmożeniu napięcia mięśni krtani.

Szczególnie niebezpiecznym okresem, w którym jąkanie zazwyczaj powstaje jest okres przedszkolny oraz początek okresu szkolnego. Przyczynami jąkania mogą być : nadmierne wzruszenie , (strach, gniew, radość), nieustanne napominanie, kary,, wyśmiewanie, nadmierne wymagania, ponaglanie do odpowiedzi, zmuszanie leworęcznych do używania prawej ręki. Mówi się również o naśladowaniu; dziecko naśladowując uczy się jąkania od rodziców, od kolegów. Terapia trwa bardzo długo i jest rzeczą bardzo trudną.

Usuwanie wszystkich zaburzeń wymowy zależne jest od ścisłej współpracy rodziców; otoczenia dziecka i nauczyciela.

Opracowała
mgr Grażyna Kulig